

Samfundsfag og aktualitet

TORBEN SPANGET CHRISTENSEN

Abstract

Artiklen undersøger aktualitetens rolle i samfundsfagsundervisningen med afsæt i spørgeskemadata fra grundskole- og gymnasielærere. Aktualitet – forstået som nyheders samfundsmæssige relevans – der fungerer som et centralt element i konstruktionen af samfundsfag, som understøtter elevernes samfundsforståelse og demokratiske dannelse. Nyheder er ofte vejen til aktualitet, og de fungerer derfor som et vigtigt semantisk læremiddel.

Artiklen betragter samfundsfag som en faglig konstruktion, formet af samfundets værdier, politiske prioriteringer og pædagogiske idealer og af de forskellige aktører, der arbejder med faget. Konstruktionsprocessen kommer til udtryk både i undervisningspraksis og i formelle rammer som læreplaner og eksamensformer.

På tværs af skoleformer udtrykker lærerne enighed om aktualitetens betydning, selvom vægtningen varierer. Arbejdet med aktualitet er knyttet til ønsket om at fremme elevernes kritiske tænkning og selvstændige stillingtagen – uden at undervisningen bliver normativt foreskrivende.

Denne tilgang adskiller sig fra nationale normtransmitterende fagkonstruktioner, som vi finder eksempler på i USA, hvor en stærk undervisningstradition har til formål at styrke national identitet og samfundsloyalitet. Dog eksisterer der også i USA alternative konstruktioner af faget, hvor fokus er på refleksion og kritisk undersøgelse. Det nationalt normtransmitterende element er næppe helt fraværende i det danske samfundsfag, selvom det ikke er så eksplicit fremtrædende.

Artiklen argumenterer for, at aktualitet bør forstås som en integreret del af en fagkonstruktion, der forener teori og praksis og styrker elevernes aktive medborgerskab. Der inddrages et komparativt perspektiv, der viser forskelle i brugen af nyheder i Danmark, Norge og Sverige. Særligt Sverige adskiller sig ved at fokusere på nyhedsopdatering som mål i sig selv, mens Danmark og

Norge betoner tematisk fordybelse og kritisk refleksion i arbejdet med nyheder.

Introduktion

I over 50 år har jeg haft forskellige roller i samfundsfag (elev, studerende, lærer, samfundsfagsdidaktisk forsker), og aktualitet har altid været en central del af min forståelse af faget – også selvom jeg sjældent har arbejdet med en klar definition. Allerede i begyndelsen af 1980'erne, da jeg som ny lærer deltog i et midtvejskursus (det daværende teoretiske pædagogikum), blev det tydeligt: Vores underviser trak aviser op af tasken – ikke blot de tunge, men også Ekstra Bladet og BT – og understregede, at det vigtige ikke var at kunne læse nyheder, men at kunne sætte dem ind i en samfundsfaglig kontekst. Det var ikke nyhederne i sig selv, men deres samfundsmæssige og samfundsfaglige relevans, der var det centrale.

Aktualitet er et fremtrædende element i konstruktionen af samfundsfag

Artiklen anlægger et teoretisk perspektiv, hvor skolefag betragtes som sociale konstruktioner, der kontinuerligt påvirkes af forandringspres (Ongstad 2006 a & b). Samtidig argumenteres der for, at disse forandringer må forstås i relation til fagets konstituerende kerneelementer, som sikrer dets stabilisering (Christensen T.S. 2015, s. 10-42). Der findes også et systemteoretisk perspektiv på denne stabilisering eller træghed i forandringerne af skolefag, nemlig at de er selvreferentielle (Hopmann & Künzli 1995). De taler om en 'lukning' af skolefag i form af en selvreferentiel proces. Det betyder, at beslutninger om at ændre skolefag ofte træffes inden for det eksisterende uddannelsessystem og dets interne logikker snarere end det udelukkende baseres på eksterne faktorer som samfundsmæssige behov eller politiske krav.

Etablerede skolefag som samfundsfag kan i dagligdagen opleves næsten som naturgivne størrelser. Men det er vigtigt at huske på, at de er konstruktioner, at der eksisterer flere mulige konstruktioner, og at skolefag løbende er udsat for pres udefra og indefra, både fra politisk hold, fra teknologisk udvikling (aktuelt AI), fra lærerne og fra eleverne etc., som løbende influerer

på konstruktionsprocessen, men også at der er nogle konstanter, som fungerer som stabilisatorer og identitetsmarkører for skolefagene og institutionelle forhold, som fører til træghed i forandringsprocesserne. Disse to kan udmærket samvirke. Her vil vi koncentrere os om stabilisatorerne eller identitetsmarkørerne, som skal forstås som elementer i fagkonstruktionen, som er så centrale, at de på en måde definerer forandringsprocesserne eller i hvert fald kun tillader forandringer i et meget langsomt tempo. Det er sådanne kerneelementer, der gør, at man kan genkende skolefaget over tid. Konstruktionen er en proces, og konstruktørerne er ikke kun dem, der laver den formelle læreplan, det er i meget høj grad også dem, der praktiserer skolefaget til daglig, dem, der skriver lærebøgerne, og dem, der laver de centrale eksamensopgaver. Læreplanen i snæver forstand er et politisk-ideologisk styredokument, men reelt er det kun én udgave af læreplanen. I bredere forstand skelner forskningen (Goodlad 1979, Gudem 1997) mellem flere lag af læreplaner. Goodlad skelner mellem den ideologiske, den formelle (styredokumentet), den perciperede (lærerens forståelse), den operationelle (den praktiserede) og den erfarede (elevernes oplevelse) læreplan. Den spørgeskemaundersøgelse af samfundsfagslærernes oplevelse af deres fag, der præsenteres i dette nummer af POLIS, undersøger lærernes perciperede læreplan, og den viser med meget stor tydelighed, at nyheder og ikke mindst aktualitet er et helt centralt indholdselement (se gennemgang nedenfor). Grundskole- og gymnasielærerne er ikke alene meget enige om, at aktualitet er den helt centrale stabilisator og identitetsmarkør i faget, de er også i overensstemmelse med styredokumenterne, når de udtrykker dette. Går vi tilbage i samfundsfags historie, står det klart, at på styredokumentniveau har aktualitet været et meget centralt indholdselement siden den første formelle læreplan for det samfundsfag, vi kender i gymnasiet i dag (Betænkning nr. 269: Det nye Gymnasium (Den røde betænkning) 1960) (Christensen, T.S. 2023) og i grundskolen fra og med faget samtidsorientering, som eksisterede fra 1975 til 1993, og dets videreførelse i samfundsfag fra 1993 (Christensen, A.S. 2017).

Hvad er nyheder, og hvad er aktualitet?

Nyheder og aktualitet er tæt forbundne, men der er en lille forskel mellem dem. Nyheder refererer til de seneste begivenheder og informationer, der rapporteres af medierne. Det er ofte noget, der lige er sket eller er ved at ske. Aktualitet dækker derimod over emner og begivenheder, der er relevante og vigtige i øjeblikket, men det behøver ikke nødvendigvis at være noget, der lige er sket. F.eks. kan en nyhed være en rapport om en nylig politisk begivenhed, mens aktualitet kan omfatte en dybere diskussion om de langsigtede konsekvenser af denne begivenhed. Denne analyse benytter undersøgelserne af henholdsvis grundskolens og gymnasiets samfundsfaglæreres oplevelse af samfundsfag gennemført af POLIS efteråret 2024. Undersøgelserne viser, at samfundsfaglærere både i grundskole og gymnasium lægger stor vægt på aktualitet. Det ses af, at de i deres uddybende kommentarer til spørgeskemaerne i stort omfang taler om aktualitet, også i forhold til spørgsmål, der ikke selv introducerer termen. Desuden taler de langt oftere om aktualitet end nyheder. Hermed er de helt i overensstemmelse med læreplanerne. Læreplanen for grundskolen nævner i enkelte sætninger ordet nyhed, Læreplanen for gymnasiet næver overhovedet ikke ordet nyhed, til gengæld optræder det få gange i vejledningerne for alle niveauerne. Både grundskolens og gymnasiets læreplaner placerer derimod aktualitet som noget helt centralt i skolefaget. Det er således ikke nyheden i sig selv, der er vigtig i samfundsfag, men dens betydning – det, vi benævner dens aktualitet.

Nyheder som semantiske læremidler

Det er således oplagt at forstå, at aktualitet er et mål, nyheder er et middel – et læremiddel. Den danske læremiddelforsker Jens Jørgen Hansen skelner mellem to typer læremidler:

- *Didaktiserede* læremidler er udviklet med undervisning for øje. De er struktureret med opgaver, arbejdsformer, progression, forklaringer og pædagogiske greb – f.eks. lærebøger, digitale læringsportaler og materialer lavet af lærere for at støtte elevernes læring.
- *Semantiske* læremidler er ikke udviklet til undervisning, men kan alligevel anvendes der. De stammer fra samfun-

dets virkelighed og omfatter f.eks. nyheder, statistikker, dokumentarer, politiske taler og debatindlæg. Hansen kalder dem semantiske, fordi de bærer et fagligt betydningsfuldt indhold (semantik = betydningslære). Her er det læreren (eller eleverne), der gør materialet didaktisk relevant.

Nyheder må altså forstås som semantiske læremidler, som skal didaktiseres for at blive relevante i faget. Nogle gange kan eleverne selv foretage denne didaktisering, men oftest er det læreren, der har ansvaret (se Christensen, T.S. 2021a & b).

Nyheder og aktualitet

Nyheder er en del af en bredere samfundsmæssig kommunikation, som omfatter alle former for informationsudveksling. Dette inkluderer mediernes rapportering, offentlige debatter, politiske udtalelser, akademiske analyser og sociale mediers diskussioner. Nyhedsartikler kan også omhandle helt lokale emner som racisme på fodboldbanen, vold, butikstyveri og problemer i kommuneplanlægning. Sammen med andre input, såsom samfundsfaglig teori, viden om lokale, nationale og internationale sociale, økonomiske og politiske forhold, holdninger og debatter, viden om samfundsfaglig metode, kildekritik og kritisk dømmekraft, bidrager nyheder til etableringen af samfundsfaglig viden hos eleven og danner dermed et grundlag for den demokratiske og deltagende borger. Det drejer sig ikke kun om at kunne læse nyheder og kende til de nyeste nyheder, det drejer sig især om at kunne integrere nyheder i den samfundsanalyse, som enhver engageret, demokratisk borger løbende må foretage, og som bidrager til det, vi også kalder samfundsfaglig dannelse.

Holdninger til nyheder og aktualitet hos samfundsfagslærere?

Den undersøgelse af samfundsfagslærernes forståelser af deres fag, som bliver præsenteret og analyseret i dette nummer af POLIS, viser, at aktualitet er en helt central samfundsfaglig identitetsmarkør for samfundsfagslærere i Danmark i 2024.

På spørgsmålet til grundskolelærerne: *Hvor tilfreds er du overordnet med at undervise i samfundsfag?* Svarer 63 % meget

tilfreds og 31 % tilfreds. Der er få neutrale og ingen, der er utilfredse. Det er bemærkelsesværdigt højt. Til spørgsmålet har lærerne kunnet skrive kommentarer om, hvad de er særligt tilfredse/utilfredse med, hvilket 47 ud af 127 har benyttet sig af. Kommentarerne spænder vidt. De fleste angår rammerne for faget, nogle er helt generelle, og så der dem, der adresserer specifikke indholdsdimensioner. Seks adresserer aktualitet direkte, og man kan læse aktualitet ind i mange af de andre, hvilket jeg benævner implicit aktualitet – den sidste kategori er selvfølgelig noget usikker. Nedenfor har jeg valgt otte sådanne kommentarer ud. De to kategorier, aktualitet og implicit aktualitet, udgør dermed 30 % af lærernes kommentarer. Da der ikke i spørgsmål forud er nævnt noget om aktualitet, er det lærerne selv, der uopfordret introducerer emnet.

Kommentarer, der adresserer aktualitet direkte	Kommentarer med implicit aktualitet
Jeg elsker at undervise i et fag, der altid er aktuelt og relaterbart for eleverne.	Synes, det er et virkelig vigtigt fag ift., hvilke unge mennesker vi sender ud i verden.
Elsker faget. Det er relevant, aktuelt, og der er en masse fede emner, man kan arbejde med :-)	Faget er vigtigere en nogensinde.
Elsker at vække elevernes interesse for faget gennem aktuelle problemstillinger og dilemmaer.	Faget er utroligt vedkommende og er en del af elevernes verden, som de er nysgerrige på.
Aktualitetsfag, hvor nyheder og perspektiver fra verden kan vendes, vurderes, analyseres og diskuteres.	Faget er nutids- og fremtidsrelevant, og så er der en wow-factor over meget af stoffet, som kan bruges til at skabe motivation for eleverne.
Aktualiteten man kan bringe ind i faget.	Evne til at debattere og anlægge perspektivskifte.
Men undersøgelsen viser også, at lærerne ikke oplever, at eleverne i særlig grad besidder viden om nyheder/aktuelle samfundsforhold.	Eleverne er grebet af det, fordi det er så vedkommende for dem.
	Det er fedt, når det lykkes at engagere eleverne i samfundsfaglige problemstillinger.
	At åbne faget op for elever, der gradvist bliver mere interesserede i og opmærksomme på det samfund, de lever i.

Desværre er det ikke muligt at lave den samme opgørelse for gymnasielærerne, så en direkte sammenligning er ikke mulig. Men der er et meget overbevisende svarmønster, der viser det samme billede som hos grundskolelærerne.

På spørgsmålet: Hvad er det bedste ved at undervise i samfundsfag – vælg op til tre af følgende

muligheder, svarer 81 % *Fagets aktualitet*. Det er langt den dominerende svarkategori. Nummer to er *Fagets væsentlighed* i forhold til demokratisk dannelse (64 %) og nummer 3 er *Fagets teorier og begreber (kernestoffet)* (50 %). Der er i alt 13 mulige svarkategorier.

Grundskolelærerne fik spørgsmålet: Hvordan tilrettelægger man efter din opfattelse undervisningen mest hensigtsmæssigt i forhold til at udvikle elevernes forståelse af faget? (vælg tre svarmuligheder ud af otte). Her svarer 84 % *Inddragelse af aktuelle nyheder*, det næsthøypigste svar er *Inddragelse af problemstillinger fra elevernes livsverden* (63 %), og som nummer tre er *Debatter i klassen* (58 %). De resterende svarmuligheder ligger betydeligt under disse niveauer.

En gennemgang af gymnasielærernes kommentarer viser otte kommentarer ud af 154, der eksplicit vedrører aktualitet som udfordring, og halvdelen handler om elevernes manglende viden om aktuelle forhold.

Udfordringen i at inddrage aktuelle emner kommer af, at eleverne har svært ved eller ikke orienterer sig i politik.
Kursisters/elevs manglende viden om f.eks. aktuelle emner.
Jeg anser aktualitet for at være uomgængelig i samfundsfag, men det er også meget tidskrævende, fordi relativt lidt kan genbruges fra år til år.
Eleverne har ikke meget viden om politiske forhold, når de begynder.
Det er blevet betydeligt sværere at arbejde med aktuelle emner, da eleverne ikke har nogen nyhedsviden.
Der ligger meget forberedelse i timerne i samfundsfag – netop fordi det er så aktualitetspræget et fag, og vi anvender nye tal og statistikker. Det skaber et tidspres.
Da fagets materialer gerne skal være aktuelle, kan der ikke genbruges så meget, og det tager tid at indsamle materiale og bearbejde det, så man kan træne de faglige mål på de rette taksonomiske niveauer tilpasset de hold, man har.
Aktualitet ved faget er fedt, men når man har travlt og skal nå de faglige mål/kernestof ift. læreplanen, synes jeg, at det kan være svært at have god tid til at inddrage aktuelle emner, hvilket er ærgerligt, da det netop er fagets fordel.

Sammenfatning af undersøgelserne

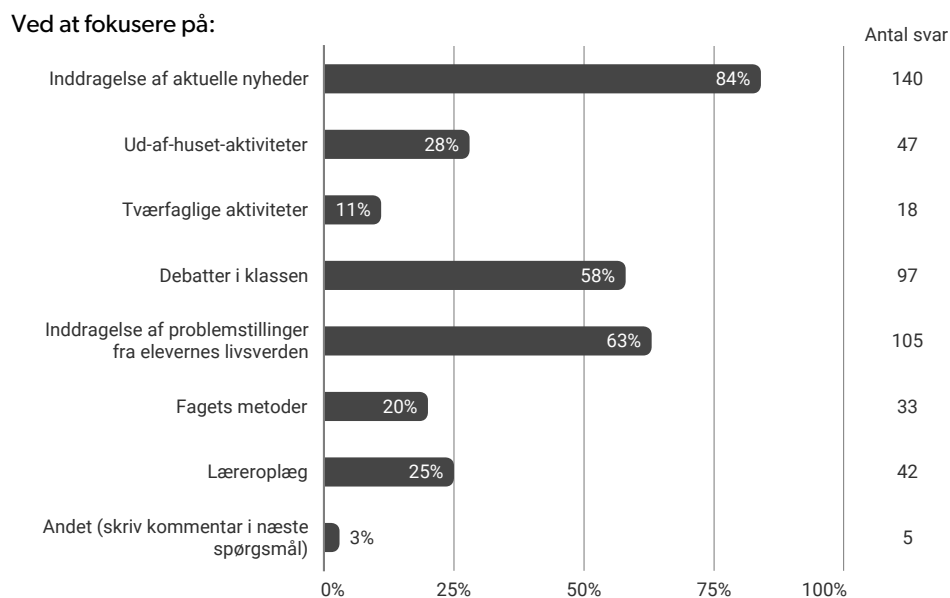
Undersøgelsen viser, at samfundsfaglærerne, både i grundskolen og i gymnasiet, er meget tilfredse med faget. Den viser også, at der på tværs af skoleniveauer er meget stor enighed blandt lærerne om betydningen og relevansen af at arbejde med aktualitet i faget. Aktualitet er en central identitetsmarkør for faget både i grundskolen og i gymnasiet. Nyheder fungerer som vigtige semantiske læremidler, der benyttes i arbejdet med aktualitet. Lærerne fremhæver, at faget fremstår særligt levende og relevant, netop fordi det tillader inddragelse af aktuelle problemstillinger og perspektiver, der relaterer sig direkte til forståelsen af både det omgivende samfund og elevernes hverdag. Aktualiteten i faget gør det ligeledes muligt at skabe en direkte forbindelse mellem teori og den konkrete virkelighed. Samtidig påpeger lærerne, at der er betydelige udfordringer i forhold til elevernes ofte utilstrækkelige nyhedsviden. Ifølge lærerne byder faget både på store muligheder for engagement og kritisk tænkning for eleverne. Samtidig peger undersøgelsen på de udfordringer, som bl.a. inkluderer elevernes ofte utilstrækkelige forudgående nyhedskendskab samt den store arbejdsbyrde for lærerne i at forberede relevant og tidsaktuelt materiale.

Det er i sig selv meget interessant, at aktualitet er en central identitetsmarkør for samfundsfag i Danmark, både på læreplansniveau og hos lærerne. Det er meget interessant, at der er så stor enighed blandt fagets udøvere herom. Ikke nok med, at enigheden er meget tydelig, undersøgelsen finder ikke et eneste udsagn, der peger i modsat retning. Det resultat kan der godt være grund til at dvæle lidt ved. At det forholder sig sådan, kan virke indlysende, når man står midt i faget, og det er svært at forestille sig, at det kunne være anderledes. Men skolefag er ikke naturgivne, de er politiske og didaktiske konstruktioner og har som sådan en historik og en udviklingsdynamik. Det meget stærke fokus på aktualitet er udtryk for en fagkonstruktion, der betonere vigtigheden af samfundsanalyse, hvori aktualitet indgår som et centralt element, men hvor samfundsvidenskabelig teori og elevernes livsverden også indgår, og hvor formålet er at udvikle elevernes selvstændige politiske dømmekraft og demokratiske dannelse. Det ser vi af lærernes svar på, hvilke elementer i faget de mener er de mest centrale.

Grundskolelærerne svarer markant inddragelse af aktuelle nyheder, inddragelse af problemstillinger fra elevernes livsverden og debatter i klassen.

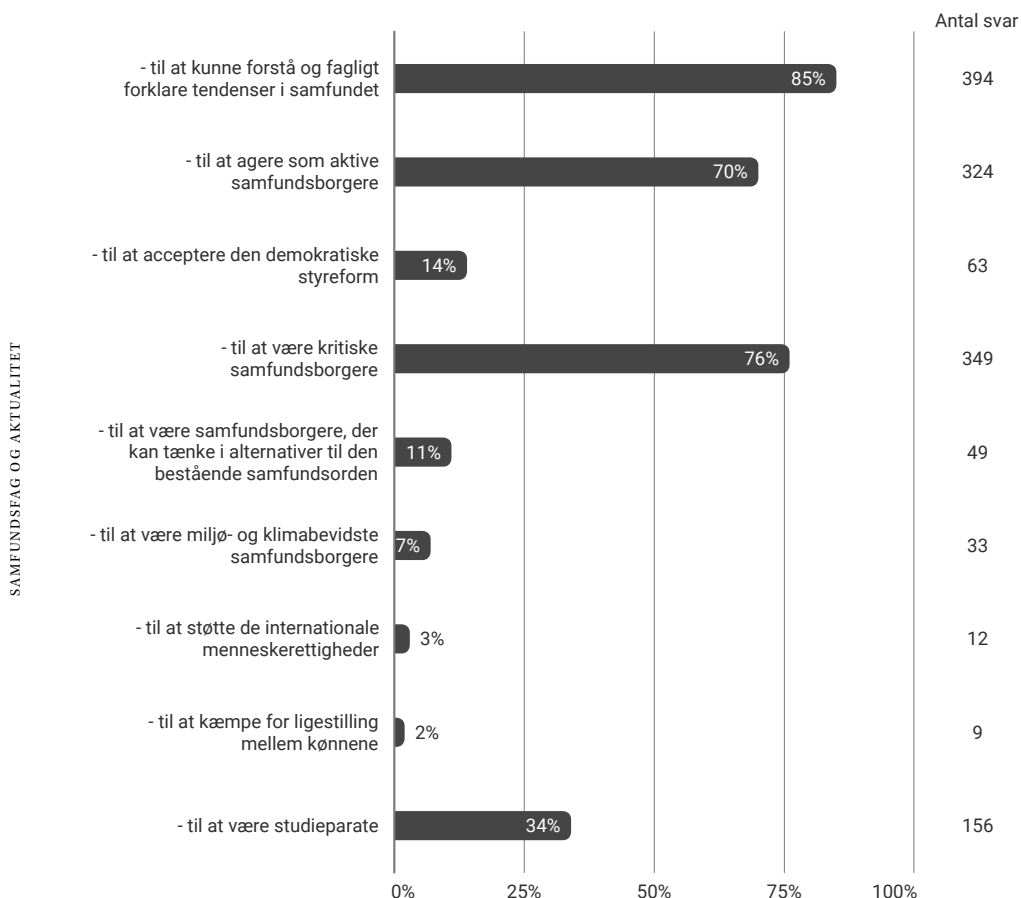
Figur 3. Hvordan tilrettelægges man efter din opfattelse undervisningen mest hensigtsmæssigt i forhold til at udvikle elevernes forståelse af faget? (Vælg op til 3 af de følgende muligheder)

Gymnasielærerne får ikke stillet det samme spørgsmål, men de får bl.a. spørgsmålet om, hvad der er samfundsfags vigtigste opgave. Her er de tre helt dominerende svar at kunne forstå og fagligt forklare tendenser i samfundet, at være kritiske samfundsborgere og at agere som aktive samfundsborgere.

Figur 4. I det følgende spørgsmål vil vi bede dig om at sætte kryds ved de udsagn, som efter din opfattelse bedst udtrykker, hvad der er samfundsfags vigtigste opgave. Du skal markere de 3 udsagn, som du finder vigtigst.

Eleverne skal i samfundsfag uddannes

Fagkonstruktioner

Der er forskelle i betoningerne hos henholdsvis grundskole- og gymnasielærerne, som dels kan skyldes, at de svarer på forskellige spørgsmål, dels at deres elever har forskellig alder og fagligt niveau, men der er grundlæggende enighed. Det vigtigste for begge parter er aktualitet. 84 % af grundskolelærerne svarer *nyheder og aktualitet*, og 85 % af gymnasielærerne svarer *forstå og forklare tendenser* (læs aktualitet) i samfundet. Grundskolelærerne betoner *debatter i klassen* og gymnasielærerne betoner *aktive og kritiske samfundsborgere*. Endelig betoner grundskolelærerne *inddragelse af problemstillinger fra elevernes livsver-*

den, en svarmulighed, som gymnasielærerne ikke får. Alle de nævnte svar peger på den selvstændige og fagligt kompetente elev, der er i stand til at agere i samfundet, herunder at indgå i dialog med og forholde sig kritisk til det omgivende samfund. Det er demokrati som livsform og som samtale, der står i centrum, ikke i modsætning til demokrati som styreform, som udgør en nødvendig ramme om den demokratiske livsform og den demokratiske samtale.

En anden fagkonstruktion kunne være en betoning af en undervisning, der er foreskrivende og forventer, at eleverne lever op til bestemte normer i samfundet. Det normativt foreskrivende ligger i flere af spørgsmålene til gymnasielærerne; at kæmpe for ligestilling mellem kønnene, at støtte de internationale menneskerettigheder, at være miljø- og klimabevidste samfundsborgere og at acceptere den demokratiske styreform, men de får alle en meget lav tilslutning. Accepten af den demokratiske styreform får dog en lidt højere tilslutning end de andre. Selvom der (ud fra et generelt kendskab til feltet) er god grund til at antage, at langt de fleste af lærerne går ind for ligestilling, menneskerettigheder, miljø- og klimabevidsthed og den danske demokratiske styreform, så mener de altså ikke, at undervisningen skal pådutte (indoktrinere) eleverne disse normer. Normen er, at eleverne skal kunne tænke og handle selvstændigt på et informeret grundlag og anvende faglige teorier og metoder til at gøre dette på en kvalificeret måde. Det er i den sammenhæng, at aktualitet bliver helt central.

Amerikanske forskere (Barr et al. 1977 – parafraseret efter Olsson 2015, s. 34 f.) påpegede i 1970'erne, at der var en identitetskrisen inden for social studies. De fandt tre måder, faget blev undervist på, som repræsenterer tre forskellige ideologiske tilgange til faget. Vi betragter dem her som idealtyper, hvilket betyder, at vi i praksis vil kunne finde forskellige varianter og overlap mellem typerne:

Social studies as Citizenship Transmission: Her handler undervisningen om at indprente en fælles kulturarv og loyalitet over for samfundet og nationen. Fokus ligger på historiske fakta og begivenheder, og deltagelse i valg ses som en vigtig borgerpligt. Læreren spiller rollen som formidler af normer og »sandheder«.

Social Studies Taught as Social Science: I denne tilgang hentes metoder og viden fra de samfundsvidenskabelige discipli-

ner. Undervisningen skal udstyre eleverne med de nødvendige færdigheder til at forstå og tage stilling til samfundsspørgsmål. Hver disciplin har sin egen struktur og centrale begreber, og læreren forholder sig neutral og videnskabelig i forhold til værdi- og normspørgsmål.

Social Studies Taught as Reflective Inquiry: Denne metode baserer undervisningen på elevernes egne interesser og behov. Der opmuntres til tværfagligt arbejde med aktuelle samfundsproblemer på både lokalt, nationalt og globalt plan. Målet er at udvikle elevernes kritiske tænkning og gøre dem i stand til at træffe velovervejede beslutninger i et bredt politisk perspektiv, ikke kun ved valg.

Det danske samfundsfag svarer primært til type 3 (men også med et vist indslag af type 2), og i det lys er det stærke fokus på aktualitet meget interessant, idet det næppe lader sig gøre at undervise faget uden. Omvendt er aktualitet ikke et nødvendigt element i type 1 og 2, og i type 1 vil det ligefrem være forstyrrende, i det omfang at inddragelse af aktualitet indebærer kritik af samfundet. Her vil nyheder f.eks. i form af orientering om de seneste debatter i Folketinget dog være relevant.

Variationer inden for samme type

Inden for den samme type finder vi som nævnt ovenfor forskellige varianter. Det kan være varianter mellem lærernes måde at undervise på, men det kan også være varianter mellem lande, der i det store og hele hører til samme type. I et nordisk forskningsprojekt, QUINT, om kvalitet i undervisningen er datagrundlaget videooptagelser af undervisning i modersmål, matematik og samfundsfag i 9. klasse. I gruppen, der arbejdede med samfundsfag, vakte det vores interesse, at der var meget stor lighed mellem samfundsfagsundervisningen i landene. Dog adskilte de svenske videoer sig fra de norske og danske på et punkt, nemlig anvendelsen af nyheder. De svenske grundskolelærere i samfundsfag arbejdede med ugentlige onlinenyheder i timerne. Der var tale om de nyheder, der tilfældigvis blev bragt i den nyhedsudsendelse, der vistest på klassen, og det var langt fra altid, at der blev fulgt fagligt op på nyhederne. Fænomenet går under betegnelsen nyhedsbevakning, som jeg vil oversætte med nyhedsopdatering eller overvågning af nyhederne. At det forholder sig på samme måde i det svenske gymnasium, ved vi

fra en forholdsvis ny ph.d.-undersøgelse af Roger Olsson (2016). Den svenske praksis kunne antyde, at nyheder betragtes som indhold og ikke kun som et læremiddel. I Norge og Danmark er der ikke det samme fokus på nyheder, men i stedet et fokus på aktualitet. Det vil sige, at nyhederne (som ikke behøver at være spritnye) for det meste er indlejret i temaer, klassen arbejder med (f.eks. terrorisme, klima, valg etc.). Selvom der inddrages enkeltstående nyheder, så er reglen den, at de gøres samfundsfaglige. Det er tydeligt i norske og danske bøger om samfundsfagsdidaktik, og f.eks. har Anders Stig Christensen (2017) vist det i sin ph.d.-afhandling, og på norsk er der flere samfundsfagsdidaktiske bøger, hvor dette tema tages, mest aktuelt er en artikel af Erik Ryen (2021). På trods af den særlige praksis i Sverige er formålet det samme i alle tre lande; den demokratiske dannelse.

Ophavet til den svenske tradition kan meget vel være en meget betydningsfuld rapport fra den svenske Skolekommission (SOU 1948), som fremlagde omfattende forslag til retningslinjer for udviklingen af det svenske skolesystem. Rapporten foreslår introduktionen af samhällskunskap (samfundsfag) som et fag i hele det svenske uddannelsessystem, fra folkeskolen til læreruddannelsen. Der var tale om etablering af et nyt fag og et af de elementer, der gøres meget ud af i forhold til det nye fag, er 'den aktuella timman'.

Det begyndte i USA

Der knytter sig en interessant historik til fænomenerne nyheder og aktualitet i samfundsfagsundervisningen. Nyheder og aktualitet i samfundsfag er ikke nogen ny foreteelse. I en amerikansk social studies-kontekst er current events det almindelige begreb, og det der kommer tættest på aktualitetsbegrebet. Det stammer fra slutningen af det 19. århundrede, hvor flere og flere almindelige mennesker kunne læse og nyhedsgenren derfor udviklede sig. Det var også en tid med udbredt tro på nyheders upartiskhed og objektivitet.

En indikation af dette perspektiv gives af en amerikansk forsker Otto (1956, s. 426, citeret i Schminke 1960), der definerer aktuelle begivenheder i social studies som samtidige hændelser, der er sket for nylig og endnu ikke er blevet inkluderet i lærebøger. Denne definition tager ikke højde for, hvordan nyhedsmediet kan forvrænge aktuelle begivenheder, og der er ingen overve-

jelser over, hvilken type læremiddel nyheder er. I kontrast peger Schminke på en definition af anden forsker, Kimball (1929), der beskrev aktuelle begivenheder som »alle de hændelser, både indenlandske og internationale – hvad enten de er sociale, politiske eller økonomiske – der er essentielle for et medborgerskab baseret på loyalitet og tjeneste. Således er begreberne aktuelle anliggender, samtidige anliggender og aktuelle problemer synonyme med aktuelle begivenheder« (Schminke, s. 7 – forfatterens oversættelse).

Kimballs definition forbinder klart aktuelle begivenheder med målet om medborgerskab og stemmer overens med de centrale domæner inden for samfundsfag: de sociale, politiske og økonomiske sfærer. Selvom hans forståelse af aktuelle begivenheder er nuanceret, adresserer den ikke eksplicit den specifikke betydning af nyhedsgenren eller mediernes rolle. Schminke citerer flere lignende overvejelser fra 1940'erne og 1950'erne om målene for undervisning i aktuelle begivenheder, men han foretrækker en forslag fra Moffatt & Craf (1940): »a) Lær eleverne at læse aktuelt materiale intelligent. b) Giv grundlaget for forståelse af aktuelle sociale, økonomiske og politiske problemer. c) Skabe og fremme elevinteresse i samfunds-, stats- og nationale anliggender« (Schminke s. 3 – forfatterens oversættelse). Ud over behovet for at tilføje det globale niveau er det en meget operationel og præcis opsummering, som også er anvendelig i dag.

Konklusion

Undersøgelsen af forståelser af faget blandt danske samfundsfagslærere viser en unik enighed om aktualitet som et centralt element i faget – både på læreplanniveau og blandt lærerne på tværs af grundskole og gymnasium. Denne enighed kan tolkes som udtryk for en fælles opfattelse af, at faget bygger på en konstruktion, der understøtter den refleksive undersøgelsesmetode (type 3), som Barr et al. beskrev. Studiet peger således på, at aktualitet udgør en central identitetsmarkør i samfundsfagsundervisningen. Lærerne anerkender, at inddragelsen af aktuelle nyheder og samfundsspørgsmål ikke blot tilfører faget en dynamisk og nærværende dimension, men også understøtter elevernes evne til kritisk at forstå og agere i det omgivende samfund. Anvendt på denne måde medvirker aktualitet til at skabe en undervisning, hvor teori og praksis går hånd i hånd, hvilket

fremmer demokratisk dannelse og medborgerskab. Samtidig fremhæver undersøgelsen en række udfordringer, herunder det (ifølge nogle lærere) begrænsede nyhedskendskab blandt eleverne samt den store forberedelsesindsats, der kræves af lærerne.

Sammenligninger med både historiske og internationale perspektiver peger på, at dette fokus på aktualitet i samfundsfagsundervisningen kan variere, selv inden for nært beslægtede fagforståelser. Således viser erfaringer fra det nordiske forskningsprojekt QUINT, at der trods mange ligheder mellem de nordiske landes samfundsfagsundervisning også er tydelige forskelle – ikke mindst i brugen af nyheder. I Sverige er der en tradition for »nyhedsbevakning«, hvor nyheder anvendes mere løst som indhold i sig selv, ofte uden tydelig faglig forankring. I modsætning hertil integreres nyheder i Norge og Danmark typisk som en del af fagligt temaarbejde, hvor de aktualiseres og sættes i kontekst. Denne forskel afspejler forskellige fagforståelser og peger på, at aktualitet i Danmark (og Norge) ikke blot handler om nyhedsinddragelse, men om en faglig praksis, hvor nyheder gøres samfundsfaglige. Det sker også i den svenske samfundsfagsundervisning, men her er fokus i høj grad på, at eleverne skal følge med i dagsaktuelle nyheder.

Den svenske praksis kan tænkes at have historiske rødder i Skolekommissionens rapport fra 1948, hvor »den aktuelle timman« blev fremhævet som en del af samhällskunskap. I en amerikansk kontekst har aktualitet – eller current events – været et centralt element siden slutningen af 1800-tallet, men forståelserne af nyheders rolle har varieret fra simple opdateringer om samtidige begivenheder til mere komplekse funktioner i fagets arbejde med demokratisk medborgerskab. Særligt en definition fra Moffatt & Craff (1940), der vægter elevernes evne til at læse, forstå og engagere sig i aktuelle sociale, økonomiske og politiske problemstillinger, har fortsat relevans og spejler sig i nutidens danske praksis.

Det er den demokratiske samtale og fremme af den selvstændige, fagligt velfunderede borger, der udgør den centrale norm i det danske (og nordiske) samfundsfag. Denne sammenhæng mellem aktualitet og fagets demokratiforståelse understreger, at samfundsfag ikke blot handler om at formidle nyheder, men om at skabe en dybere forståelse af samfundet gennem kontinuerlig refleksion og dialog, og heri indgår nyheder som et vigtigt semantisk læremiddel.

Litteratur

- Barr, R., Barth, J. & Shermis, S. (1977). *Defining the social studies* (Bulletin 51). National Council for the Social Science.
- Christensen, A.S. (2017). *Kompetencer i samfundsfag: En undersøgelse af elevers verbalsproglige og multimodale samfundsfaglige kompetencer i 8. klasse i folkeskole* [ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet]. University of Southern Denmark.
- Christensen, T.S. (Red.). (2015). *Fagdidaktik i samfundsfag*. Frydenlund Academic. <https://www.frydenlund.dk/varebeskrivelse/3515>
- Christensen, T.S. (2021a). Nyheder og elevers undring: En induktiv undervisningsmetode i samfundsfag. *SO-didaktik*, (10), 32-38. <https://issuu.com/so-didaktik>
- Christensen, T.S. (2021b). En modell för att undervisa om nyheter: Med utgångspunkt i elevers undringar. *SO-didaktik*, (10), 40-47. <https://issuu.com/so-didaktik>
- Christensen, T.S. (2023). Samfundsfag i Danmark: Et overblik. *Norddidactica – Journal of Humanities and Social Science Education*, 2023(1), 35-53. <https://journals.lub.lu.se/norddidactica>
- Goodlad, J.I., Klein, M.F. & Tye, K.A. (1979). The domains of curriculum and their study. I J. I. Goodlad & associates (red.), *The study of curriculum practice* (kap. 2, s. xx-xx). McGraw-Hill Book Company.
- Gundem, B.B. (1997). Läroplansarbete som didaktisk verksamhet. I M. Uljens (red.), *Didaktik – teori, reflektion och praktik*. Studentlitteratur.
- Hansen, J.J. (2010). Didaktiske læremiddellandskaber – en kortlægning af læremiddeldidaktik. *Kritisk Debat*.
- Hansen, J.J. (2014). Læremiddeldidaktik – fra læremidler til undervisning og læring. I D. Carlsen & J.J. Hansen (red.), *Læremiddeldidaktik: Didaktik på kryds og tværs* (s. xx-xx). Gyldendal Akademisk.
- Hopmann, S. & Künzli, R. (1995). *Spielräume der Lehrplanarbeit: Grundzüge einer Theorie der Lehrplanung*. Universität Potsdam. <https://d-nb.info/1218368535/34>
- Kimball, R.S. (1929). *Current events instruction*. Houghton Mifflin Company.
- Læreplaner i samfundsfag. (2017 & 2020). Gymnasiet – alle uddannelsesretninger og niveauer. Børne- og Undervisningsministeriet. <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/fag-og-laereplaner>
- Læreplan samfundsfag. (2019). Grundskolen. Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. <https://www.uvm.dk/-/media/file/uvmm/udd/fgu/2019/apr/190426-laereplan-samfundsfag.pdf>
- Moffatt, P.M. & Craff, J.R. (1940). Current events. *Social Studies*, 31, xx-xx.
- Olsson, R. (2016). *Samhällskunskap som ämnesförståelse och undervisningsämne: Prioriteringar och nyhetsanvändning hos fyra gymnasielärare* [Doktorafhandling, Karlstad University]. Karlstad University Studies.
- Ongstad, S. (2006a). Didaktisering av fag. I L. Brink & R. Nilsson (red.), *Kanon och tradition: Ämnesdidaktiska studier om fysik, historie- och litteraturundervisning* (s. 197-224). Högskolan i Gävle.
- Ongstad, S. (2006b). Fag i endring: Om didaktisering av kunnskap. I S. Ongstad (red.), *Fag og didaktikk i lærerutdanning: Kunnskap i grenseland* (s. 19-57). Universitetsforlaget.

- Otto, H.J. (1956). Social education in the elementary school. Rinehart and Company.
- Ryen, E. (2021). Aktualisering og bruk av nyheter i samfunnsfag. I S.F. Erdal, L. Granlund & E. Ryen (red.), *Samfunnsfagdidaktikk* (s. 173-190). Universitetsforlaget.
- Schminke, C.W. (1960). *A study of the effective utilization of a classroom news magazine in teaching current events* [Speciale, State University of Iowa].
- SOU 1948:27. (1948). *1946 års skolkommisjons betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*. Ecklesiastikdepartementet.
- Spørgeskemaundersøgelser af henholdsvis grundskolens og gymnasiets samfundsfaglæreres oplevelse af samfundsfag. (2024). POLIS.